

A magyar unitárius egyház alkotmányának jogtörténeti kifejlődése.

— Trianon után. —

Befejezés.

A reál-politikusok szótárából a krisztusi szeretet eltűnt és a humanizmus szavával sem akarják pótolni. Teljesen érzéketlenek úgy az európai általános leszegényedéssel, mint a kisebbségek fokozott nyomorával szemben. Rendszerint megelégszenek a világ közvéleményét megnyugtató formulákkal. A történelem igazolása szerint azonban a nemzetközi jogi garanciák gyakorlatilag az egyesekre nézve sohasem voltak hatékonyak.

A vallásszabadságért folytatott küzdelmek korában a protestánsok szabadságát biztosító 1606. évi bécsi és 1645. évi linci békekötések is rövid időn belül erkölcsi értékű regulákká váltak.

A nemzetközi jogban minden garancia csak addig tekinthető jogi értékűnek, amíg a garantáló hatalmaknak módjukban is van a biztosított jogot kikényszeríteni.

A protestáns egyházak szabadságát garantáló államok hatalmi átcsoportosulása folytán elvesztették döntő súlyukat és a ma reál-politikusai a csupán erkölcsi értékű garanciákat teljesen figyelmen kívül hagyják.

Ezt jó ismételten meggondolásunk tárgyává tenni, mert a protestánsok a nemzetközi jogra való utalással és a békeszerződésekben foglalt garanciákra utalással a múltban nem nyertek a fennforgó sérelmek orvoslására hatékony segítséget.

A múlt tapasztalatához mérten álláspontom szerint a modern kisebbségi garanciák sem jelentenek a megismétlődő, vagy folyamatos sérelmek orvoslására hatékony eszközt. A nagyhatalmak által kötött szerződéseknek a kisebbségi sérelmek szempontjából még az a nagy gyengéjük is megvan, hogy azok garantálását a kellő erkölcsi tekintélyhez nem jutott és gyakorlati befolyással nem rendelkező „Nemzetek Szövetségére” bízták. Ezáltal a nemzetközi megállapodás jogi hatályát kívánták előtérbe he-

A magyar unitárius egyház alkotmányának jogtörténeti kifejlődése.

lyezni, de egyben a nagyhatalmak *erkölcsi* kötelességét gyöngítették, mérsékelték.

A gyakorlatban ma már mindenki tudja, hogy a kisebbségi védelem — protection des minorités — jogi szempontból értéktelen. Egyetlen bizonyosságunk lehet csak, amely abban van, hogy az emberi társadalom fejlődéséből a lelki ható erőket kikapcsolni nem lehet s ekként az egyetemes emberi szolidaritás a jogi formákat messze tulszárnyaló *erkölcsi* értékévé magasztosul.

A társadalom legkisebb porszemétől föl a nemzetek családjáig csak az *erkölcsi* alapon állóknak van jövőjük. Az egyesek belepusztulnak a szenvedésekbe, de az erkölcs a közületeken és fajon keresztül diadalmaskodik. Ez a faji ösztön adott és ad erőt mindig a küzdelemre.

A magyar unitárius egyház a trianoni béke által teremtett tényleges helyzetben ősi ösztönétől vezettetve, igyekezett megteremteni azt a legális alapot, amely a legkegyetlenebb sorscsapások között is életét és isteni rendeltetését a határon innen és túl biztosította.

A román állam még távol volt (1928. IV. 22.) az állam és felekezettek közötti viszony alkotmányos szabályozásától, amidőn az ősi unitárius erdélyi Egyház a nemzetközi jog principiumainak tiszteletben tartása mellett a Románia területén kívül maradt hitrokonok jogi helyzetét szabatosította (1923).

Az egész Európára nézve egységes magyar unitárius egyházalkotmány a román állam törvényei folytán gyakorlatilag nem érvényesülhet, azonban ez a történelmi patinától ékes alkotmányszervezet az unitárius egység gondolatának elvi fenntartása mellett a Magyarországon honos hívek alkotmányos életét biztosította.

Dogmatikai és kánonjogi nézőpontból a bevett vallássá és egyházzá szerveződött történelmi unitárius egyháznak csak Kolozsvárt van teológiája, tehát magyar unitárius papok csak itt képesíthetők — és csak az itt fennálló szabályok szerint szentelhető bárki magyar unitárius pappá.

A dogmatikailag és kánonjogilag egységes unitárius hit kérdései csak a Generale et Synodale Consistoriumban tárgyalhatók. Az egyházi egyetemes törvényhozás sem osztható meg a történelmi adottság folytán.

A magyar unitárius egyház alkotmányának jogtörténeti kifejlődése.

a) Ilyen helyzetben alkotta meg a magyar unitárius egyház 52—1923. Főt. szám alatt Magyarországra nézve érvényes törvényét:

Egyházi törvény az unitárius egyházalkotmány magyarországi érvényességéről. ¹⁾

Az 1568. évi tordai országgyűlés határozata alapján a különálló Erdély területén megteremtett Unitárius Egyház évszázados történelmi alkotmányának folyományaként a magyar törvényhozás az 1848. évi XX. t.-c. 1. §-ában az unitárius vallást bevett vallásnak nyilvánította.

Magyarország és Erdély 1848. évi Uniója folytán az Unitárius Egyházalkotmány egysége a trianoni békeszerződésig biztosítva volt.

A Magyar Unitárius Egyház törvényhozó testülete: az Egyházi Főtanács (Supremum Consistorium) az 1921. főtanácsai jegyzőkönyv 53. pontjában és az 1922. évi főtanácsai jkv. 47. pontjában egyértelműleg azt az elvi álláspontot hangsúlyozta, hogy:

a Magyar Unitárius Egyház alkotmányos szervezeti egységéhez az új nemzetközi helyzetben is ragaszkodik.

Ennek gyakorlati megoldásaként a jelen törvényben kimondja és elhatározza, hogy az ősi erdélyi unitárius egyházhoz való tartozás elmellőzhetetlen követelménye, a hitesség mellett, az évszázadok alatt kifejlődött történelmi alkotmánynak fenntartása és az egyházi életnek aszerint való folytatása.

Az Unitárius Egyház a nemzetközi vonatkozások jelen korszakában nem mondhat le az Európában levő unitáriusok tényleges egyívű tartozásának jogi biztosításáról.

Az európai független államokban az ősi erdélyi egyházalkotmány képezi azt az alapot, amelyen megállani a hithűségnek szigorú követelménye és fennmaradásunknak egyetlen biztosítéka.²⁾

Ezekhez képest mi — a Magyar Unitárius Egyház Főtanácsa — elhatározzuk és törvényként rendeljük, hogy Magyarországon az Unitárius Egyház ősi erdélyi Egyházalkotmányunk értelmében élje Istentől elhivatott életét, megbecsülve és tiszteletben tartva Magyarországnak mindig szabadelvű alkotmányát.

Kinyilvánítjuk és határozattá emeljük, hogy Magyarországon csak azok az egyházi törvények fognak gyakorlatba vétetni, a

¹⁾ A törvény tervezetét dr. Tóth György egyházi tanácsos készítette.

²⁾ Természetes, hogy ez nem akadályozza, hogy egyes államokban erdélyi szervezethez nem tartozó unitárius eklézsiák keletkezzenek, mint pld. Prágában (Csehszlovákiában).

A magyar unitárius egyház alkotmányának jogtörténeti kifejlődése.

melyek Magyarország alkotmányával és a magyar törvényekkel ellenkezésben nem állanak.

Az ősi unitárius Egyházalkotmány — az adott helyzetben — Magyarországon a következő módosításokkal lesz kötelező:

I. §. Az egyházközségi szervezetre vonatkozó jogszabályok érintetlenül fennmaradnak. (I. Rész. I—XIII. fejezet.)

II. §. Az egyházköri szervezetre vonatkozó egyházi törvények sértetlenül maradnak (II. Rész. XIV—XXIV. fejezet) azzal, hogy a IX. egyházkör az alábbi szabályok szerint átszerveződik.

III. §. Az Egyházi Főtanácsról és Zsinatról rendelkező egyházi törvények sértetlenül fennmaradnak. (III. Rész. XXV—XXVI. fejezet.)

A magyarországi hívek főtanácsi és zsinati képvisellete a nemzetközi viszonyokhoz alkalmazkodva oldandó meg.

IV. §. A független Magyar Állam területén az Egyházi Képviselő Tanács kormányzási és képviselati hatáskörét a Budapesten szervezett „Unitárius Egyházi Igazgató Tanács” gyakorolja.

Elnökök: a) egyházi részről: a püspök-helyettes,

b) *világi részről:* az Igazgató Tanács által a főgondnoki hatáskör betöltésére, a körü felügyelő-gondnokok, vagy az Igazgató Tanács tagjai közül megválasztott egy tag.*)

Akadályoztatása esetén a rangban idősebb körü felügyelő-gondnok, vagy a legidősebb consistor helyettesíti.

Titkár: a budapesti ekklezsia egyik lelkésze — választás alapján.

Jegyzője: egy egyházi és világi jegyző.

Előadók: az állandó bizottságok előadói.

Tagjai: a) hivatalból: az elnökön, titkáron és jegyzőkön kívül, az állandó bizottságok előadói és a közügyigazgató helyettese (aki az egyházköri közügyigazgatóval azonos lehet);

b) választás alapján: az egyházi és világi tanácsosok. Érvényes határozathozatalra legalább 9 tag jelenléte szükséges. Egyebekben a 223—233. §-ok a viszonyoknak megfelelően alkalmazandók. (III. Rész. XXVII. fejezet.)

V. §. Az ügyek szakszerű megvizsgálására és a véleményadásra az állandó bizottságok lehetőleg megszervezendők.

A bizottságok megszervezésének hiányában is mindenik bizottság munkájára legalább előadó feltétlenül választandó.

Az Egyházi Igazgató Tanácsban az ügyek előadását és a határozati javaslatok kidolgozását a titkár és az állandó bizottságok előadói végzik. (III. Rész. XVIII. fejezet.)

VI. §. Az Egyházi Tisztviselők. (III. Rész. XXIX—XXXVIII. fejezet.)

*) E szöveg az E. K. T. 102—1928. sz. határozata értelmében módosított rendelkezést adja. Az eredeti szöveg így szólt: „a főgondnoki hatáskör betöltésére megválasztott egyik körü felügyelő gondnok”.

A magyar unitárius egyház alkotmányának jogtörténeti kifejlődése.

1. A püspök kormányzási és képviseleti jogkörét a püspök-helyettes gyakorolja. Kifejezetten ő képviseli az egyházat a kormánnyal és az összes hatóságokkal s bíróságokkal szemben — a kettős elnökség elve alapján.

2. A főgondnok jog- és hatáskörét az erre megválasztott gondnok gyakorolja. Képviseli az egyházat — a kettős elnökség elve alapján — a kormánnyal és az összes hatóságokkal és bíróságokkal szemben.

3. A többi tisztviselői ügy- és hatáskörök a viszonyokhoz képest nyernek ellátást.

VII. §. A II-odfoku fegyelmi és egyházi közigazgatási bíróságok szabályszerűen megalakítandók.

VIII. A független Magyar Állam területén is megfelelően érvényben állóknak és alkalmazandóknak nyilvánítjuk mindazokat az unitárius egyházi hitcikkeket, jogszabályokat és szokásokat, amelyek a fejedelmi Erdély különállása alatt és az 1848. évi Unió után történelmi egyházi alkotmányunk keretében egyházi autonómiánk alapján hozattak, vagy állandó gyakorlat útján kifejlődtek és unitárius hitvallásunknak és egyházunk jogának ma is élő és ható részét teszik. (I. törvény 307. §.)*)

Az egyházi jogi rendezés teljes összhangban van a magyar állam liberális muszával és közjogi törvényeivel.**)

A magyar unitárius egyház csorbitatlanul élvezi az 1848. évi XX. t.-c.-ben biztosított felekezeti egyenlőséget. (1868:XLIII. t.-c.)

A felsőház szervezetére vonatkozó 1926:XXII. t.-c. 4. §. B) csoportjának 4. pontja szerint a felsőháznak *hivatala* alapján tagja: „az unitárius egyháznak hivatalban idősb egyik elnöke“.***)

b) Az unitárius egyháznak Romániában való helyzete le-

*) A Magyar Unitárius Egyház Főtanácsának Kolozsvárt, 1923. évi november hó 5-én tartott üléséből. Báró Pctricbevich-Horváth Kálmán s. k., főgondnok, Ferencz József s. k., unitárius püspök, dr. Boros György s. k., főjegyző.

**) És nincs ellentétben Románia törvényeivel se, mert a III. § szövegezése már figyelemmel volt a nemzetközi jogi helyzetre. Ide vág a román kultusztörvény 8. cikke.

***) A főrendiház munkásságának megkezdésekor az egyháznak hivatalban idősb elnöke Józán Miklós püspöki vikárius volt.

A törvény vonatkozó indokolása ez: „A magyar unitárius egyház lélekszámban nagyon megfogyatkozott (6224) és eddigi főtszviselői az elszakított területen székelnék ugyan, minthogy azonban ennek az egyháznak ma már a csonkaország területén önálló kerületben egységes szervezete van, nincs akadálya annak, hogy ezen kerület rangidősb elnöke — a püspöki vikárius, vagy a főgondnoki hatáskörrel felruházott körü felügyelő-gondnok — az egyház történelmi jogát a felsőházban átmenetileg képviselje“.

A magyar unitárius egyház alkotmányának jogtörténeti kifejlődése.

hangoló. Történelmi multjához képest az állam által minden esetre méltányosabb elbánásban lett volna részesítendő.

A részesítés itt betű szerinti értelemben veendő, mert az összes magyar egyházaknak kijárt ez a részletetés.

Az állam és egyház közötti viszonyt Romániában, hosszú idők multán, az 1928. évi április 22-én kelt kultusztörvény szabályozta.

E törvény 43. cikke szerint: „az alkotmány az összes állampolgároknak garantálja a lelkiismereti szabadságot“, de viszont a 26. cikk szerint: „a felekezeti hatóságok által hiveiknek, vagy alkalmazottaiknak kiadott összes közérdekű utasítások vagy rendeletek ugyanazon időben a kultuszminiszterium tudomására is hozandók“.*)

Az 51. cikk szerint az összes felekezetek kötelesek szervezeti szabályaikat összhangba hozni a jelen törvény rendelkezéseivel és azt felterjeszteni aprobálásra és királyi dekretummal való megerősítésre . . .

Utólagos módosítások a szervezeti szabályzatban ugyanezen eljárással eszközölhetők!

Az utóbbi rendelkezés véget vet egyházunk amaz évszázados gyakorlatának, hogy szervezeti törvényeinket időhöz nem kötöttén bármelyik főtanácsi ülésben királyi jóváhagyás nélkül módosíthattuk.**)

A román kultusztörvény értelmében a nyugateurópai értelemben vett felekezetközi egyenjoguságból az unitárius egyház teljesen kiesett, sőt Románia a korábbi bevett vallások egyenlőségét sem biztosította.

Románia új alkotmányának 22. szakasza ugyanis ekként rendelkezik: „az állam az összes vallásfelekezeteknek *egyenlő* szabadságot és védelmet biztosít, amennyiben gyakorlásuk nem ütközik a közrendbe, a jó erkölcsbe és az állam alkotmánytörvé-

*) A jus supremæ inspectionis ily módon való gyakorlása emlékeztet a protestánsok elleni bécsi recept izére.

**) A jelenlegi codificatio munkálat rendjén megfontolás tárgyává volna teendő, hogy a törvény szövege ne korlátoztassék-e az elvi nézőpontokra és szervezeti keretekre, ellenben a részletek az egyidejűleg készitendő és letárgyalandó utasításba vétetnének fel.

Ez a mód a törvényszerkesztés technikájára vonatkozik, anélkül, hogy a felvetett kérdések megoldását ki akarná kerülni.

A magyar unitárius egyház alkotmányának jogtörténeti kifejlődése.

nyeibe. A görög-keleti román egyház a románok nagy többségének vallása lévén, *uralkodó egyház* a román államban. A görög-katolikus egyháznak pedig elsőbbsége van a többi felekezetek fölött. *)

Az államvallás elvének nyilvánvalósága mellett a hitvallások *egyenjoguságáról* nem lehet szó.

A történelmi kényszerrel szemben azonban csak az élethez való ragaszkodás és az átélésbe vetett hit segíthetnek. A kényszerhelyzetben a faji értékek megóvása a legfőbb feladat. Az erkölcsi értékek az emberi méltóság érzetét biztosítják, a vagyoni értékek a polgári függetlenség érzetét táplálják.

Az állami célkitűzések — majdnem kézzelfoghatók. Bevalloztak és letagadottak. Kimondottak és elhallgatottak.

A protestáns magyarsággal szemben egykor bécsi jelszó volt: *reddere Hungariam miseram, deinde catholicam, denique germanicam*: Magyarországot tedd koldussá, azután katolikussá és végül németté! Nem sikerült. Nekünk csak az fáj, hogy az osztrák elszegényesítési törekvés fajunkat a civilizáció kifejtésében hátráltatta, elnyomta, de öröklött tulajdonságaink elég bőségesek voltak ahhoz, hogy civilizáltak, kulturáltak maradjunk.

Lothrop mondja: „a faj elszegényedése a civilizáció csapása!”

Dr. Tóth György.

Forrás-munkák :

1. *Mikó Lőrinc*: Az Erdélyi Unitárius Vallásközönség Igazgatói Rendszere. Kéziratként sokszorosította: dr. Tóth György (Budapest, 1931).

2. *Dr. Tóth György*: Az Unitárius Egyház Törvényeinek Gyűjteménye. I—III. kötet (Kolozsvár, 1921—1922).

3. Az unitárius egyház Főtanácsi és Zsinati jegyzőkönyvei 1901—1931-ig (Kolozsvár).

4. *Kolozsvári S.*: Az erdélyi ev. ref. Egyházkerület Egyházjoga (Kolozsvár, 1877).

5. *Kun Béla dr.*: Magyar Református Egyházalkotmány (Debrecen, 1908).

6. A most feldolgozott anyagra vonatkozó irodalom. Dr. Borbély I. is foglalkozott az alkotmány kérdésével (K. M. 1922. 1. füz.), de sokban téves állásfoglalása miatt tanulmánya óvatosan használandó.

*) Románia ereje abban van, hogy a nemzetközi viszonylatok hangoztatása mellett mer erősen nemzeti irányt követni.

Isten felé.

(Konferencia megnyitó beszéd Dunabogdányban).

A konferenciára való előzetes jelentkezés alkalmával több esetben alkalmam volt azt a kérdést hallani, hogy vajjon a konferencia csak hitelvi kérdésekkel fog-e foglalkozni? Körülbelül azt éreztem ki ezekből a hozzám intézett kérdésekből, hogy vajjon csak unalmas, ifju embert alig érdeklő, elvont, száraz teológiai, dogmatikai fejtegetések lesznek ezen a konferencián? S valóban nehéz volt erre a kérdésre rögtön felelni. Mert hogy magyarázzam meg hirtelenjében a kérdezősködő ifjunak, hogy pl. az Istenről vallott felfogásunk minden korban a legégetőbb mindennapi probléma, amely még a mindennapi kenyérnél is fontosabb, mert ez az utóbbi is az előbbin alapszik s éppen ezért ez a legizgalmasabb problémák közé tartozik; másrészt hogyan biztosítsam előre csak úgy látatlanban a részt venni kívánót, hogy éppen az ő lelkének alapvető kérdéseiről lesz szó, mert hiszen ma minden ifju lélek forrongó s a forrongás háttérében az új lélek, az új szellem, a vallási újjászületés áll.

Hogy az ifjuság lelke ma mily roppant változáson megy keresztül, azt nem szükséges megrajzolni. Az apák és fiuk ellentéte sohasem volt oly nagy és oly szenvedélyes, mint éppen napjainkban. Egyesek ebben csak gazdasági ellentétet vélnek felfedezni. Az öregek megszállva tartják a helyeket, a jó pozíciókat és a viláért sem akarnak alkalmat engedni a rossz sorban élő fiatal-ságnak. Várjon az ifjuság a sorára s ne legyen olyan törtető, ne kívánja magának az élet javait, amíg mi be nem tettünk vele. Ez az öregebb nemzedék válasza az ifjak követelődzésére. Aki azonban a dolgok mélyére akar pillantani, az egyebet is észre fog a háttérben venni, mint pusztá tülekedést az élet javaiért.

Az öregek és nagy részben a fiatalok életfelfogásának a háttérében is egy egész sajátos életfelfogás, a világnak egy